

15.1.2019

Eduskunta

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

ASIA: Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta

VIITE: Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry:n asiantuntijalausunto

Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto kiittää eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokuntaa sen ripeästä toiminnasta uuden vammaispalvelulain vahvistamiseksi. Toivomme valiokunnan ottavan huomioon lausunnossamme esiin tuomat seikat lain vahvistamisen ja sen käsittelyn yhteydessä, vaikka erillistä pyyntöä lausunnosta liitollemme ei tähän ole tullut.

Uusi vammaislaki tulee vahvistaa nyt

Käsittelyssä on jo neljän hallituskauden valmistelussa ollut esitys uudeksi vammaispalvelulaiksi. Lakiesitys parantaa vammaisten itsemääräämisoikeuksia, osallistumismahdollisuuksia ja turvallisuutta. Esitys parantaa vammaispalveluiden tilaa ja tuo ne YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimuksen edellyttämälle tasolle. Lain valmistelu on tapahtunut vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa yhteistyössä. Tämä laki on erityisesti vaikeavammaisten osalta erittäin tärkeä uudistus. Nykyisessä vammaispalvelulaissa on tunnistettu merkittäviä ongelmia. Laki on vahvistettava nyt, tätä ei saa enää siirtää viidennelle hallituskaudelle. Se olisi kohtuutonta.

Esitys uudeksi vammaislaiksi on hyvin onnistunut

Esitetty lain soveltamisala ja tarkoitus ovat hyvin onnistuneita. Vammaispalvelut ovat erityisiä ja vammaisille henkilöille välttämättömiä vammaisten yhdenvertaisuuden, osallisuuden, itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden mahdollistamiseksi. Lakiuudistus luo nykyistä selkeästi paremman turvan vaikeimmin vammaisten henkilöiden perusoikeuksien toteutumiselle.

Henkilökohtainen apu on onnistunut kokonaisuus

Toisen henkilön apua välttämättä tarvitsevalle vammaiselle henkilölle henkilökohtainen apu on kaikkein tärkein palvelu. Vasta tämän jälkeen on mahdollista

käyttää muita mahdollisia palveluita. Lakiesityksessä järjestämistapoja on vahvennettu. Työnantajamallin osalta edellytettäisiin nimenomaista suostumusta työnantajana toimimiseen, tämän jälkeen kukaan ei joutuisi työnantajaksi vastoin tahtoaan. Tämä ja palveluiden yksilöllinen suunnittelu parantavat alan kehittymistä ja vähentävät merkittävästi työnantajamalliin liittyviä ongelmia. Lakiesitys lähtee siitä, että kaikki järjestämistavat tulisi myös olla käytössä, eli henkilökohtaista apua olisi saatava yksilöllisen tarpeen mukaan työnantajamallilla, palvelusetelillä tai ostopalveluin. Tämä lähtökohta on erinomaisen tärkeä erilaisia tilanteita ja tarpeita varten.

Henkilökohtaisen avun voimavarasäännös on välttämätön

Henkilökohtaisen avun järjestämisvastuu kohdistuisi tulevassa laissa nykyisen lain tavoin niihin tilanteisiin, joissa vammaisen henkilö kykenisi itse määrittelemään avun sisällön ja toteutustavan. Tämä on lakiesityksessä hyvin ja perusteellisesti kirjattu. Palvelun lähtökohta ja luonne poikkeaa muista apuun liittyvistä palveluista siinä, että vammaisen henkilö määrittelee avun sisällön ja toteutustavan. Se on henkilökohtaisen avun ydinajatus. Palvelussa vammaisen henkilö on itse valintojensa takana. Hän päättää itse mihin, missä, milloin ja millä tavoin hän apua käyttää ja kantaa vastuun valinnoistaan. Itsenäisyys ja vastuu ovat näin tiiviisti kytköksissä toisiinsa niin laissa kuin arkitodellisuudessakin.

Voimavarasäännöksessä on onnistuneesti sidottu yhteen avun tarpeen ja toteutustavan määrittäminen. Arkipäivän tekemisessä avun tarpeen määrittäminen sisältää tarpeen ja tahdon ilmaisun siitä, mitä halutaan tapahtuvaksi. Avun tarpeen määrittelyssä tavoite täsmentyy tekemisen myötä. Samoin avun toteutustavan määrittely vaikuttaa oleellisesti paitsi lopputulokseen, itse elämään, sillä onhan eri asioiden toteutus oman elämämme keskeistä sisältöä. Ja milloin toimitaan työssä, opintojen parissa tai vanhempana, toteutustavan määrittäminen on tärkeä osa tätä roolia. Näin toteutustavan määrittely on henkilökohtaisen avun käsitteen yksi tärkeimmistä periaatteista eikä sitä voi irrottaa tarpeen määrittelystä.

Heta-Liitto pitää esitettyä voimavararajauksena välttämättömänä tulevaisuudessakin. Voimavararajaus turvaa yhdenvertaisesti eri tavoin vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumisen parhaalla tavalla. Se ei altista vastuunkantoon kykenemätöntä sellaisen palvelun käyttöön, jossa edellytetään vastuunkantoa. Samalla se mahdollistaa tavanomaisen omien elämänvalintojen mukaisen vastuunkannon ja valinnat niille, jotka pystyvät tämän tekemään. Näin ollen voimavaraedellytys ohjaa vammaisen ihmisen hänelle oikeanlaisen palvelun piiriin, mikä parhaimmillaan luo paremmat ja yksilölliset lain mukaiset palvelut. Kyse on pitkälti siitä, kuka vastaa avun määrittelystä ja annetuista ohjeista. Tämä on osa palvelun toteutukseen liittyvää asiakkaan oikeusturvaa.

Voimavararajauksen poisto sekoittaisi henkilökohtaisen avun kentän

Voimavarasäännöksen muuttuminen tai poistaminen sekoittaisi henkilökohtaisen avun kentän täysin. Tällöin samaan palveluun tulisi kaksi vastakkaisella logiikalla

toimivaa palvelua tai jopa niin, että nykyistenkin käyttäjien itsemääräämisoikeudesta osa siirtyisi avustajille. Tästä seuraisi luonnollisesti, että eri toimijoiden roolit ja valtasuhteet muuttuisivat epäselviksi ja tämä johtaisi vaikeavammaisten itsemääräämisoikeuden jatkuvaan koettelemiseen arjen avustustilanteissa. Voimavarasäännösten muuttuminen tai poistaminen nostaisi myös henkilökohtaisen avun kustannuksia, koska henkilökohtaista apua tarjoavan työntekijän vastuun kasvaminen heijastuisi pätevyysvaatimuksiin.

Lain tulee parantaa vammaisten avuntarvitsijoiden itsemääräämisoikeutta, turvallisuutta ja oikeutta vamman edellyttämään avuntarpeeseen, eikä heikentää sitä, mihin voimavararajauksen poisto johtaisi. Henkilöt, jotka eivät kykene voimavararajauksen johdosta käyttämään henkilökohtaista apua saavat yksilöllisen tarpeen mukaisesti apua valmennuksen ja tuen ja monialaisten asumisen tuen palveluiden avulla. Jos voimavararajauksia ei olisi, saattaisi se johtaa tilanteeseen, jossa vammaiselta henkilöltä edellytettäisiin sellaisia kykyjä palvelun käyttämiseksi, joihin hän ei vamman tai sairauden takia kykene. Henkilökohtaisen avun logiikan hämärtyminen voimavarasäännöksen poistuessa tulisi heijastumaan monin tavoin vahingollisesti palvelun nykyisille käyttäjille, neuvontaa tuottaville tahoille sekä nostaisi kustannuksia.

Eri tarpeet tarvitsevat erilaiset palvelut ja henkilökohtainen apu ei ole vastaus kaikkeen avuntarpeeseen

Henkilökohtainen apu on suunniteltu sellaisiin tarpeeseen, joihin voimavarasäännöksen elementit liittyvät ja muodostavat palvelun ydinajatuksen. Yksi palvelu ei voi toteuttaa erilaisia ja eri tarpeista lähteviä tavoitteita. Erilaiset tarpeet palveluissa luovat toimijoille erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia sekä rooleja. Näiden selkeys on onnistuneen lainmuutosten ehdoton edellytys. Eri tarpeista lähtevien palveluiden eriyttäminen lisää palveluiden selkeyttä ja lähtökohdan niiden asiakaslähtöiselle kehittämiselle.

Heta-Liiton mielestä henkilökohtaisen avun lakiesityksen mukainen sisältö on palvelun nykyiselle käyttäjäryhmälle sen itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden kannalta ehdottoman tärkeä. Ehdotammekin, että jos jokin ryhmä jää lainuudistuksen jälkeen vaille tarvitsemiaan palveluita, suosittelemme lämpimästi asian tutkimista ja siihen tarpeeseen soveltuvien palveluiden kehittämistä.

Valituslupamenettely KHO tulee saattaa perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi ja lain toimeenpanoa tulee seurata

Heta-Liitto toivoo, että sosiaali- ja terveystieteiden valituslupamenettelyä koskevan muutoksen perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi. Arviossa tulisi ottaa kantaa siihen, ettei uudistettu ehdotus aiheuta perusoikeuksien heikentymistä vaikeimmin vammaisten henkilöiden oikeusturvassa.

Lisäksi Heta-Liitto painottaa, että uuden lain toimeenpanoa tulee seurata tarkoin sekä ryhtyä tarvittaviin korjaaviin toimenpiteisiin. Seuranta tulee tapahtua yhdessä vammaisten henkilöiden kanssa siten kuin YK:n vammaisten henkilöiden yleissopimus vammaisten henkilöiden osallisuudesta edellyttää.

Heta-Liitto – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantaja Liitto edistää vaikeavammaisten henkilökohtaisten avustajien työnantajien itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeuksia tukemalla ja kehittämällä toimivaa ja turvallista henkilökohtaisen avustajan työnantajuutta. Edustamme yli 4 000 henkilökohtaisen avustajan työnantajaa.

Heta-Liiton jäsenet ovat yksittäisiä vaikeavammaisia työnantajia, jotka toimivat itse henkilökohtaisen avustajan työnantajana. Työnantajaliittona neuvottelemme myös työntekijäliiton kanssa henkilökohtaisia avustajia koskevasta ainoasta työehtosopimuksesta ja tarjoamme tälle alueelle maan laajinta oikeudellista neuvontaa kaikille toimialan toimijoille. Tavoitteenamme on, että toisen apua välttämättä tarvitsevat vaikeavammaiset työnantajat voivat yhdenvertaisesti tehdä omat elämänvalintansa ja toimia yhteiskunnan yhdenvertaisina jäseninä. Autamme turvallisen ja toimivan työsuhteen saavuttamiseksi.

Heta – Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry
15. tammikuuta 2019

Erja Pentti
puheenjohtaja

Lisätietoja:
erja.pentti@heta-liitto.fi
puh. 050 4700 125